

D. KALINAUSKAITĖ: PREMIJA IR KELIA ANT SPARNŲ, IR PRISLEGIA

Lietuvos rašytojų sąjungos premiją pelnusi prozininkė sako, jog ją „įvertinimas ne tik kelia kaip ant sparnų, bet ir prislegia, nes labai įpareigoja“.

Danutė Kalinauskaitė šiemet premijos sulaukusią knygą *Niekada nežinai* išleido po daugiau nei 20 metų kūrybinės tylos: „Pagalvodavau, kad norėčiau rašyti, bet tiesiog nebuvo atėjęs mano laikas. O dabar turiu ką pasakyti“.

Rašytojų sąjungos premijos vertinimo komisijos pirmininkas rašytojas Juozas Aputis apie *Niekada nežinai* sako, jog tai – „labai stipri meniškai, be to, labai išmintinga knyga“.

„Taip pat ši knyga daro labai didelį emocinį poveikį skaitytojui. Ji dar yra įdomi apsakymo ar novelės žanro naujumu, nes tai nėra tradicinės novelės ar apsakymai, kur yra užuomazga, kulminacija, atomazga“, – sako J. Aputis.

D. Kalinauskaitė gimė 1959 metais Kaune, baigė Vilniaus universitetą, dirbo *Moksleivio* redakcijoje, „Baltų lankų“ leidykloje, o šiuo metu – Lietuvių literatūros ir tautosakos institute.

Rašytojų sąjungos premija ypatinga tuo, kad ją skiria profesionalai. Tad ką Jums reiškia šis apdovanojimas?

Pirmiausia, ši premija man yra didelė staigmena. Kai ilgai nieko neišspausdini, išnyksti iš literatūros pasaulio ir tikėtis, kad tave vėl kas nors pastebės, o juo labiau įvertins, yra beveik nerealu. Rašytojai sako, kad jiems ši kolegų skiriama premija yra pati mieliausia. Turbūt taip ir yra.

Visgi Jus pastebėjo...

Gal mane visgi pastebėjo dėl to, kad „Metų“ žurnale pasirodė pirmas tekstas, beveik panašus į apysaką, – „Namo“, už kurį aš gavau A. Vaičiulaičio premiją. Ta premija yra tokia prestižinė, vadinama lietuviškuoju Nobeliumi. Taigi su tuo tekstu pirmą kartą po ilgų tylos metų išlindau.

O paskui mano tekstai reguliariai pradėjo rodytis *Šiaurės Atėnuose*. Jie būdavo ilgi – labiau apsakymai nei esė. Tada išgirdau, kad žmonės pastebėjo, ir jau būdavo tokių internetinių atsiliepimų: kada bus knyga. Tačiau kad rašytojai taip įvertins, tikrai nesitikėjau.

Sakoma, kad kai tekstai spausdinami laikraštyje, yra viena, o kai tekstai sugula knygoje, jie po truputėlį įgauna kitą matą. Kai kieno tekstai galbūt nepasikeičia, gal suprastėja – nežinau, bet mano atveju, ko gero, knygoje jie atrodo geriau. Gal dėl to ta knyga taip ir „suskambėjo“, bet labai nenoriu čia savęs girti.

Pirmąjį apsakymų rinkinį *Išėjusi šviesa* išleidote 1987 metais. Antroji prozos knyga *Niekada nežinai* išėjo daugiau nei po 20 metų. Kodėl laukėte taip ilgai? Ką ta tyla subrandino?

Ta tyla mano gyvenime buvo labai natūrali. Po pirmo novelių rinkinio turėjau ir naujų tekstų, bet, ačiū Dievui, užteko sveiko proto ir savikritiškumo jų nepublikuoti, nors gal jie buvo ir spausdintini.

Labai gerbiu rašytojus, kurie net ir būdami verti klasiko vardo, abejoja kiekvienu savo kūriniumi, nes periodiškai kepamos knygos, žūtbūt stengiantis nenuieiti nuo arenos, kad skaitytojais tavęs nepamirštų, nebūtinai reiškia, kad rašytojas yra „gyvas“. Kartais jis, kaip rašytojas, būna seniausiai nusigalavęs.

Taigi tos vadinamosios savo „pauzės“ aš niekada nedramatizavau, nes jos metu nemažai visko mano gyvenime įvyko, teko šį bei tą patirti, suvokti, išgyventi kai kurių dalykų, tarp jų ir iliuzijų griuvimą. Matyt, man tai buvo būtina, nes vėl pajutau tokį „spyriją užpakalį“ ir vėl pradėjau rašyti.

Tiesa, tuo laiku pagalvodavau, kad norėčiau rašyti, pajusdavau savyje tokių norų, bet tiesiog, man atrodė, nebuvo atėjęs mano laikas. O dabar turiu ką pasakyti, mano požiūris į pasaulį yra susiklostęs. Ką aš galiu padaryti, jei dabar atėjo mano laikas, kai man tiek metų – gal šiek tiek vėluoju.

Ar tie išgyvenimai, apie kuriuos kalbate, atsispindi Jūsų naujojoje knygoje?

Iš dalies taip, ypač pirmuosiuose tekstuose. Vėlesniuose tekstuose yra daugiau išmonės, vadinamojo magiško realizmo.

Ką Jums reiškia novelių ir apsakymų knyga *Niekada nežinai*?

Man ta knyga šį tą reiškė, kai aš ją rašiau. O dabar tie siūlai, siejantys mane su šia knyga, visiškai nudilo. Man dažnai atrodė, kad ją parašė kitas žmogus, kuris man yra labai gerai pažįstamas, bet su kuriuo bendravau ir turėjau reikalų jau senokai – toks keistas įspūdis.

Tiesiog knyga gyvena savo savarankišką gyvenimą be manęs, aš nebeturiu jai jokių galių, jai nieko nebereiškiu ir ji elgiasi taip, kaip nori; kartais, kaip premijos atveju, man iškrečia tokių netikėtumų.

Ar ši knyga labai skiriasi nuo pirmosios?

Ji skiriasi nuo pirmosios, nes ji yra sudėtingesnė, tekstai yra „keliaklodžiai“, kaip žmonės kartais sako, juos (tekstus – lrt.lt) gali kaip svogūnus lukštenti. Šiuo požiūriu ji tiesiog išmoningesnė.

Manau, kad naujoji mano knyga ir raiškos, ir brandos požiūriu yra kur kas geresnė knyga. Pirmojoje knygoje buvo daugiau tiesmukumo, skirstymo į juoda ir balta, tiesiog jaunatviško naivumo. Sako, niekada nereikia išsižadėti to, ką padarei, bet pirmąją savo knygą kartais skaitau „kaistančiais žandais“.

Kokios temos Jus labiausiai domina? Apie ką rašote?

Kažkokių ypatingų, specialių temų nėra. Tiesiog mane domina kasdienybė, pasaulis aplink mane. Atrodė, vyksta paprasčiausi dalykai, bet kartais atsitinka kažkokia ribinė situacija, kažkas ištinka ir staiga tu pamatai, kad kasdienybėje atsiveria labai stebuklingas tikrovės matmuo.

Tas stebuklingumas dažnai slypi labai paprastuose dalykuose, jeigu, sakysime, tie dalykai pasisuka į tave labai netikėta briauna. Atrodė, paprasti dalykai, bet kartais nušvinta stebuklinga šviesa.

Mano tekstuose veikia žmogeliai iš mums įprastos socialinės aplinkos, gerai pažįstami, įvairių profesijų. Daug kas sako, kad tai yra kasdienybės pasaulis, bet jame veikia ir magiškas realizmas.

Kaip, Jūsų nuomone, būtų galima kelti literatūros prestižą visuomenėje? Kokios to prestižo perspektyvos?

Literatūra šiandien tarp kitų daugybės gyvenimo sričių yra niekuo neypatinga. Tiesiog sovietmečiu jai suteikto prestižo nelikę nė padujų. Kai atėjome į savo lituanistų kurso susitikimą po 20 metų Vilniaus universitete, tai Bonifacas Stundžia pasakė labai liūdną faktą, kad studijuoti lietuvių kalbos ir literatūros šiandien ateina daug mažiau raštingi ir menkliau apsiskaitę žmonės negu mūsų laikais.

Literatūros kūriniai yra ne skaitomi (mes anksčiau knygas skaitydavome), o dabar yra skaitoma apie juos internete. Ir tai yra lituanistai filologai, kurie renkasi būtent ir literatūros studijas. Reiktų pradėti turbūt nuo mažumės, nuo mokyklos. Kad bent jau mokykla visiems laikams neatmuštų nuo literatūros, nes kai blogai dėstomas K. Donelaitis arba blogai dėstoma Žemaitė, būna taip, kad žmonės ima nekęsti lietuvių literatūros klasikos visą gyvenimą.

Kaip vertinate šią šiuolaikinę literatūrą, kurios imasi leidyklos?

Leidyklos turi žūtbūt išgyventi. Kadangi pati esu bendradarbiavusi su įvairiomis leidyklomis įvairiais tarpsniais, ilgokai triūsiau „Baltose lankose“, žinau, kad leidyklos turi žūtbūt išgyventi, ypač kai

pakimba didinamo PVM mokesčio grėsmė. Todėl jos leidžia ne tai, ką nori, o tai, kas galėtų atsipirkti, ir tai, kas nešų pelnus. O pelnai ir literatūros kokybė ne visada eina koja kojon.

Knygos iš tikrųjų „lengvėja“ ir paprastėja. Internetu radau vieno autoriaus knygų rekomendacijas: įdomios ir greitai skaitomos knygos. Ir aš net suklausau – svarbiausia, kad būtų greitai. Tačiau sunkesnių, intelektualesnių tekstų greitai nepaskaitysi. Todėl šiais laikais net ir talentingi rašytojai, ypač jauni, atsisako reklamo sau kriterijų, nemenkų kalbos ir turinio reikalavimų, kad tik „atsipirktų“.

Taigi knygų „topų“ viršūnėse, kai pasižiūri, išsirikiuoja „lengvos“ kaip pūkas knygos. Tačiau ten yra ir malonių netikėtumų. Pavyzdžiui, Romaino Gary (Romeno Gary) *Toliau Jūsų bilietas nebegalioja*, kuri yra tikrai ne popsinė knyga.

Galbūt toks visuomenės poreikis – „lengvos“ knygos?

Be abejo. Tai tiesiogiai susiję dalykai. Jei yra toks poreikis, tokios ir leidžiamos. Leidyklos leidžia tai, kas bus perkama. Kad išlaikytų savo kartelę ir prestižą, leidyklos leidžia ir knygas, kurių neapsimoka leisti, bet jos rodo mūsų kultūros lygį.

Taigi kad tas kultūros lygis būtų palaikomas, tos knygos yra leidžiamos, bet šalia to leidžiamas koks nors popsas ar šlamštas, kad ir anos atsipirktų. Nežinau, kaip dabar yra su dotacijomis, bet man atrodo, kad krizės sąlygomis visai prastai pasidarys.

Žodžiu, leidyklos turi suktis, kaip sugalvoja, ir dabar jau beveik visos yra „skaistybę praradusios“. Anksčiau sakydavo, kad pasakyk leidyklos vardą ir tai bus kokybės kriterijus. Dabar taip nebėra – beveik visos jos leidžia tokių kūrinių, dėl kurių irgi kartais „žandai kaista“, bent jau turėtų kaisti.

Kaip vertinate literatūros premijas, skiriamas už knygas, – metų knygos, geriausios knygos ir pan., kur renka tiek profesionalai, tiek visuomenė. Kieno įvertinimas Jums svarbesnis – profesionalų ar visuomenės?

Šiaip premijas vertinu gerai, bet premijuojamajam jos, kaip ir bet kokia šlovė, gali būti pavojingos ar net pražūtingos, kai į jas pernelyg įsijaučiama ar su tomis premijomis susitapatinama. Tą patiriu savo kailiu – tas įvertinimas ne tik kelia kaip ant sparnų, bet ir prislegia, nes labai įpareigoja.

Bet kokių atveju premijos, ypač tos, kurios yra skiriamos profesionalų, atkreipia žmonių dėmesį į kitokio pobūdžio, ne popsinę lektūrą. Man svarbus profesionalų įvertinimas, bet nemažiau svarbus ir skaitytojų.

Idealu, kai šie vertinimai sutampa – vadinasi, rašytojui pavyko, kaip aš sakau, „pagauti kampą“. Ne visada blogai, kai patinka ir skaitytojui. Skaitytojai yra labai įvairūs. Žmonės pasirenka, kas kam patinka, – vienam patinka Zvonkė ir popsas, o kitam patinka Thomas Mannas.

Dažniausiai visuomenės nuomonė su profesionalų nesutampa – ką tai rodo? Ar taip ir turėtų būti?

Taip, dažniausiai nesutampa ir tai rodo, kad profesionalai vertina kokybės kriterijais, o skaitytojai vadovaujasi visai kitais kriterijais. Pavyzdžiui, kad ir tais „lengvo“ ir „greito skaitomumo“ kriterijais. Kad profesionalų ir visuomenės nuomonės nesutampa yra normalu, nors gal mums norėtųsi, kad būtų kitaip.

<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2009-01-08-d-kalinauskaite-premija-ir-kelia-ant-sparnu-ir-prislegia/9305>